

የብሔራዊ ኪዳን

መጽሐፍት ታሪክ

(Old Testament Transmission History)

የብሔራዊ ኪዳን

መጽሐፍት ፀሀፍት

(Old Testament Text & Scribes)

☐ የብሉይ ኪዳን መጽሐፍ

(Old Testament Books)

- በብሉይ ኪዳን ጊዜ መጽሀፍ ቅዱስ በቤተ-መቅደስ ውስጥ ብቻ ነበር የሚቀመጠው።
- እናም ሌዋውያን እና ካህናት ብቻ ነበሩ ሚያነቡት።
- የብሉይ ኪዳን መጽሀፍ የተጻፈው በጥንታዊ ዕብራይስጥ (Paleo Hebrew) ነበር።
- ሙሴ የመጀመሪያዎቹን የብሉይ ኪዳን መጽሐፍት በጥንታዊ ዕብራይስጥ 1500 ዓመት ከክርስቶስ ልደት በፊት ጻፈ።
- የመጨረሻዎቹ የብሉይ ኪዳን መጽሐፍ ደግሞ 430 ዓመት ከክርስቶስ ልደት በፊት ተጽፎአል።
- ባጠቃላይ በዚህ ወቅት ውስጥ 39 ቅዱሳት መጻሕፍት ተጽፈዋል።

□ ፓሊዮ ዕብራይስጥ

(Paleo-Hebrew)

- የፓሊዮ-ዕብራይስጥ ስክሪፕት፣ እንዲሁም ፓሌኦ-ዕብራይስጥ፣ ፕሮቶ-ዕብራይስጥ ወይም ብሉይ-ዕብራይስጥ፣ በከነዓናውያን እና በአራማይክ ጽሑፎች ውስጥ የሚገኘው የአጻጻፍ ሥርዓት ነው። ከደቡብ ከነዓን የመጡ ቅድመ-መጽሐፍ ቅዱስ እና መጽሐፍ ቅዱሳዊ ዕብራይስጥ፣ እንዲሁም የእስራኤል መጽሐፍ ቅዱሳዊ መንግሥታት በመባልም ይታወቃሉ።
- ከጥንት ዕብራይስጥ ወደ ዛሬ ወደምናውቀው የዕብራይስጥ አጻጻፍ ከ500-300 ዓ.ዓ መካከል ተለወጠ። በሁለቱ ቋንቋዎች መሀከል ያለውን አንድነት ማወቅ ስህተቶችን ለመለየት ይረዳል።

Proto-Hebrew / Aramaic

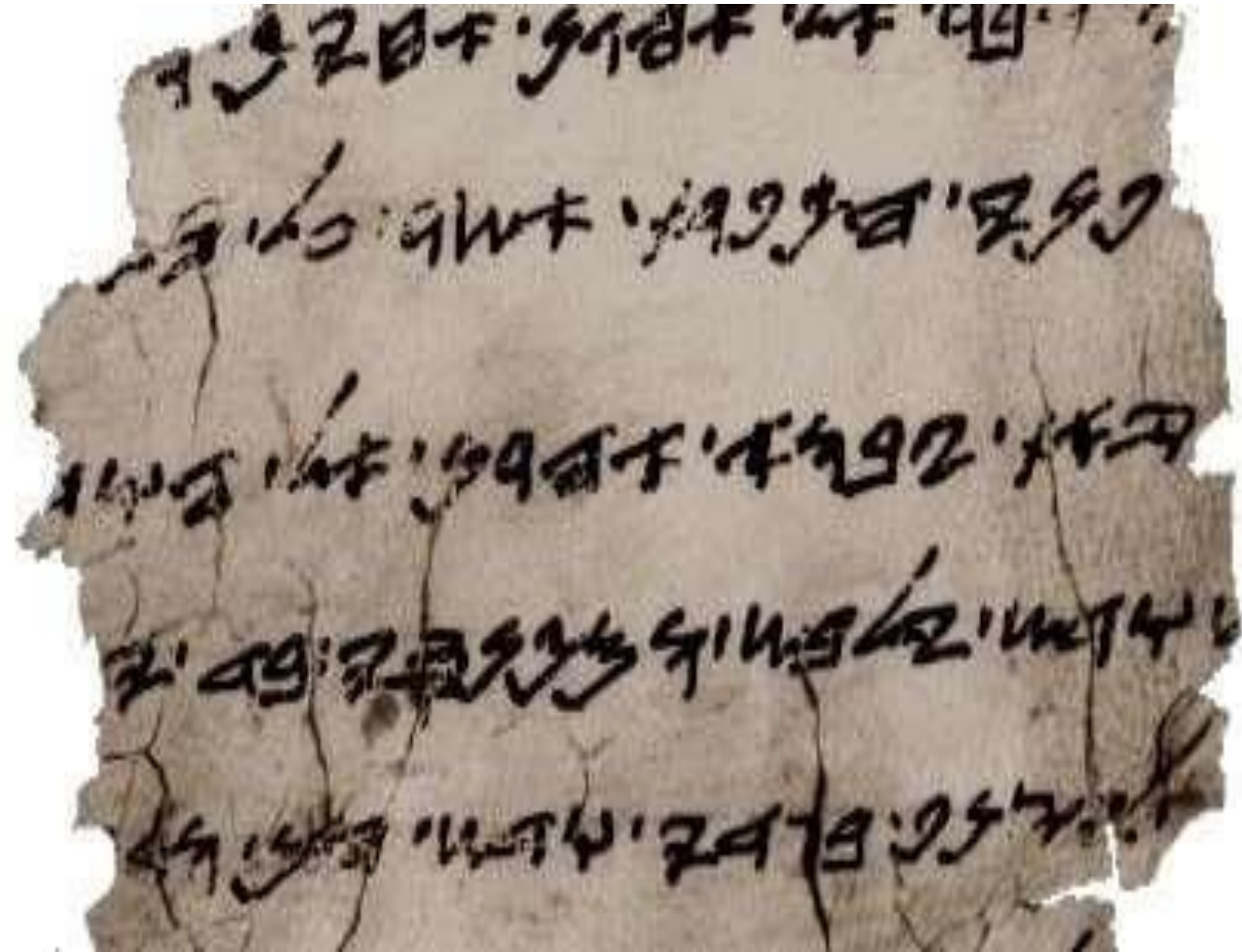
𐤀 'alef '	𐤁 het H	𐤂 samek S
𐤃 beyt B	𐤄 tet T	𐤅 'ayin '
𐤆 gimel G	𐤇 yod Y	𐤈 pe P
𐤉 dalet D	𐤊 kaf K	𐤋 sade S
𐤌 he H	𐤍 lamed L	𐤎 qop Q
𐤏 waw W	𐤐 mem M	𐤑 reš R
𐤒 zayin Z	𐤓 nun N	𐤔 šin S
		𐤕 taw T

<p>6</p> <p>Vav</p> <p>𐤆</p> <p>Nail Secure Add/and</p>	<p>5</p> <p>Hey</p> <p>𐤅</p> <p>Behold Reveal Breath</p>	<p>4</p> <p>Dalet</p> <p>𐤉</p> <p>Door Move Entrance</p>	<p>3</p> <p>Gimel</p> <p>𐤆</p> <p>Foot Camel Pride</p>	<p>2</p> <p>Beyt</p> <p>𐤃</p> <p>House Family in</p>	<p>1</p> <p>Alef</p> <p>𐤀</p> <p>Ox Strength Leader</p>
<p>30</p> <p>Lamed</p> <p>𐤌</p> <p>Shepherd Staff/Teach To/from</p>	<p>20</p> <p>Kaf</p> <p>𐤊</p> <p>Palm To open Allow/tame</p>	<p>10</p> <p>Yod</p> <p>𐤇</p> <p>Arm/hand Work/deed Worship</p>	<p>9</p> <p>Tet</p> <p>𐤄</p> <p>Basket Snake Surround</p>	<p>8</p> <p>Chet</p> <p>𐤈</p> <p>Wall Fence Separation</p>	<p>7</p> <p>Zayin</p> <p>𐤒</p> <p>Plow Weapon Cut off</p>
<p>90</p> <p>Tsade</p> <p>𐤚</p> <p>Man on side Journey Desire/need</p>	<p>80</p> <p>Pev</p> <p>𐤐</p> <p>Mouth Speak Scatter</p>	<p>70</p> <p>Ayin</p> <p>𐤅</p> <p>Eye Watch Experience</p>	<p>60</p> <p>Samekh</p> <p>𐤂</p> <p>Thorn Support Protect</p>	<p>50</p> <p>Nun</p> <p>𐤓</p> <p>Seed Fish/life Continue</p>	<p>40</p> <p>Mem</p> <p>𐤌</p> <p>Water Chaos Blood</p>
	<p>400</p> <p>Tav</p> <p>𐤕</p> <p>Cross Mark/sign Covenant</p>	<p>300</p> <p>Shin</p> <p>𐤑</p> <p>Teeth Press/destroy Separate</p>	<p>200</p> <p>Resh</p> <p>𐤔</p> <p>Head Authority First</p>	<p>100</p> <p>Qof</p> <p>𐤑</p> <p>Sun Behind Time</p>	

□ የጥንተ እስራኤል አጻጻፍ

(Writing Style of Israel)

- የጥንተ እስራኤል አጻጻፍ በቃላት መሀከል ክፍተት ነበረው። እንዳንድ ትርጉማቸው ግልጽ ያልሆነ ምልክቶች በቃላት መሀከል ነበሩት።
- ከብዙ 100 አመታት በፊት የተጻፉ የኩምራን ጽሁፎች በካሬ ጽሁፍ ተጽፈዋል።
- ከፓሊዮ ዕብራይስጥ ወደ ካሬ አራማይክ የተቀየረው ከ500-300 ዓ.ዓ መሀል ነው።
- እስከ 700 ዓ.ም ድረስ ዕብራይስጥ በተነሳቢ (Consonant) ብቻ ነበር የሚጻፈው። በኋላ አናባቢ ምልክቶች (vowel pointers) ተፈጥረዋል።

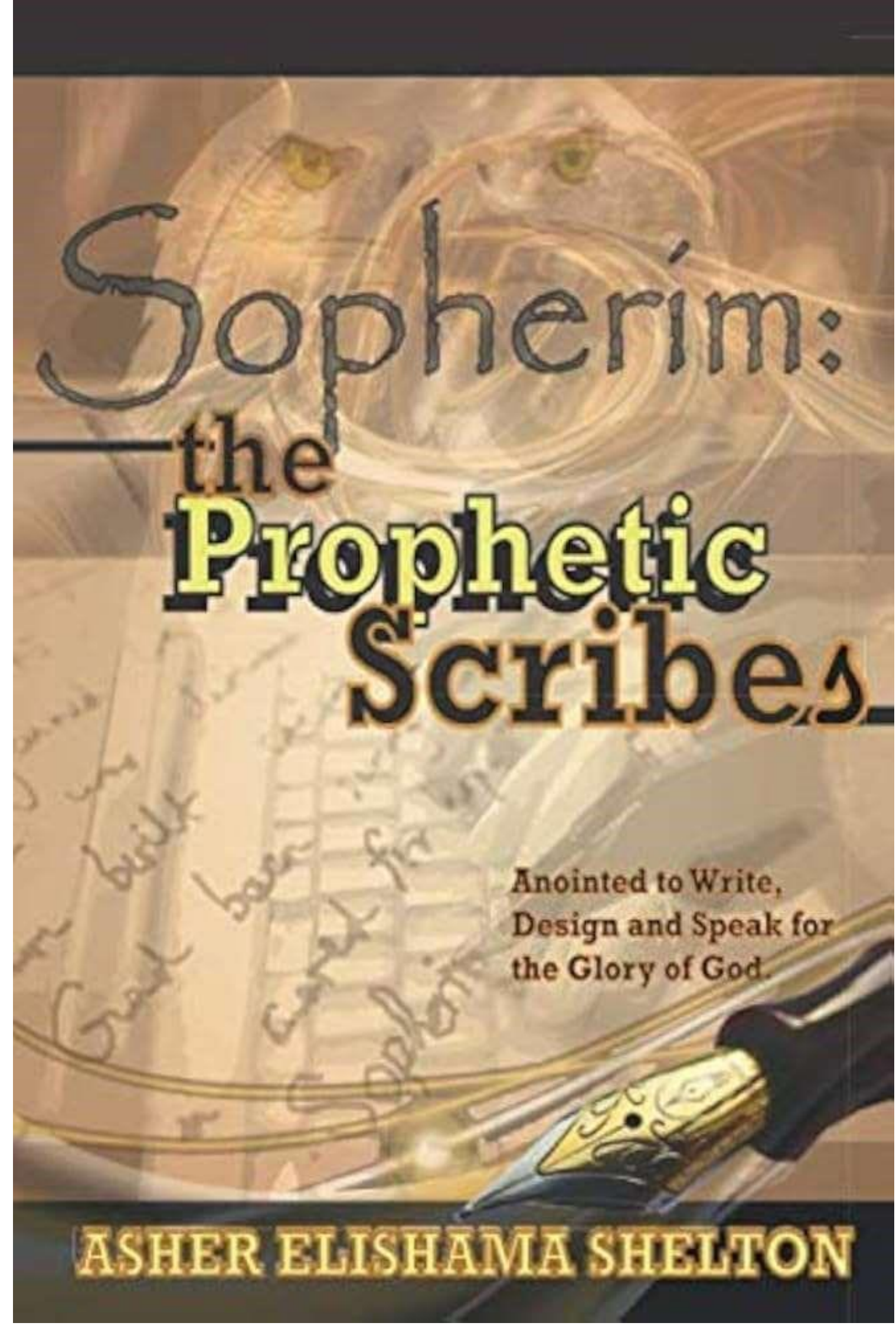

□ ሶፋሪም

(Sopherim)

500አ.አ - 100ዓ.ም

- የእስራኤልን ቅዱስ ወጎች ለመጠበቅ የተነሱ ተደማጭነት ያላቸው ጸሀፍት እና ምሁራን ናቸው።
- በአሪት ውስጥ ያሉትን ፊደሎች ሁሉ ይቆጥሩ ነበር።
- በፓፒረስ እና በቆዳ ጥቅሎች ላይ ይጽፉ ነበር።
- የጽሁፉን ትክክለኛነት በመጠበቅ ማሻሻያዎችን ያደርጉ ነበር።
- ጸሀፍቶቹ በሶስት መንገድ ጽሁፎቹን ይክልሱ ነበር።
 - ከፓሊዮ ዕብራይስጥ ወደ አሶር ጽሁፍ በመቀየር።
 - የፕሮቶ ማዞራይቲክ ጽሁፍ ጥንታዊ ቅርጽ እና አጻጻፍ ማዘመን።
 - ከ ጥንት ጀምሮ የነበሩ የሙት ባህር ጥቅሶች ማረም።
- ባጠቃላይ ጸሀፍቶቹ ጥንታዊ ጽሁፎችን በጥንቃቄ እና በየወቅቱ ይክልሱ ነበር።

□ ማትረስ ሌክሽን

(*Matres Lectionis*)

- ጸሐፊዎች የሚከፈሉበት አንዱ ስልት ነው።
- የጽሁፉን ትርጉምም ሆነ አነባበብ ስልት አይቀይርም።
- ይልቁንም የጸሐፊውን ሀሳብ ለመረዳት ያግዛል።

Matres Lectionis
in Ancient Hebrew
Epigraphs

Zevit, Z.

□ ታናይም

(Tannaim)

20 - 200 ዓ.ም

- ከ100-500 ዓ.ም የዕብራውያንን መጽሀፍ ቅዱስ ደረጃውን የጠበቀ ለማድረግ ጠንካራ እንቅስቃሴ ተፈጥሮ ነበር።
- ከ73 ዓ.ም በፊት በቁምራን እና በማሳዳ የነበሩ የእብራይስጥ መጽሀፍ ቅዱሶች መሀል የተወሰነ ልዩነት ነበር።
- አነዚህ ልዩነቶች በማስወገድ የዕብራውያን ጽሁፍ እንዲጠበቅ ሆኗል።
- የዕብራውያን ጽሁፍ ደረጃውን እንዲጠብቅ ከፍተኛ አስተዋጽኦ ካደረጉት መካከል የታናይም ቡድን እንዱ ነው። እነርሱም ብዙ ሳይቆዩ ወጋቸውን ባህላቸውን መኮረጅ ጀመሩ።

የታናይም ጸሀፍት ህጎች

- ❖ ከንጹህ እንስሳ ብቻ የተሰሩ ብራናዎችን ይጠቀሙ ነበር።
- እያንዳንዱ ጥቅል ከ 48 የላከሰ እና ከፍተኛው 30 ፊደሎች የያዘ እና 60 መስመሮች ያላት ነው።
- ጥቁር ቀለም ብቻ ይጠቀሙ ነበር።
- ጸሀፊው ጥቅልን መቅዳት ከመጀመሩ በፊት ራሱን መለገጥ ለመለገጥ መታጠብና የአይሁድ ልብስ መልበስ አለበት።
- ያህዌ የሚለውን የተቀደሰ ስም በአዲስ ብሩሽ በመጠቀም ይጽፋል ነበር።

□ አሞራዎች

(Amoraim)

200 - 500 ዓ.ም

- የዕብራይስጥን ጽሁፍ ጠብቀው ያቆዩ 3ተኛ ቡድን ናቸው።
- ሞራይም (ገላጭ፣ አብራሪ፣ ተንታኝ) በመባል ይታወቃሉ።
- ሚሽና ላይ የተሰጠ አስተያየት እና ምክሮች ላይ ተጨማሪ ማብራሪያዎችን ጽፈዋል።

፩ ማሪፊት

(Masoretes)

500 - 1000 ዓ.ም

- በ5ተኛው መቶ ክፍለ ዘመን መገባደጃ አካባቢ የተነሱ አራተኛ የጸሀፍት ቡድን ናቸው፡፡
- የመጽሀፍ ወጎችን ወርሰው ጽሁፉን አጠናቀቁ፡፡
- ከ500-1000 የተደረገ ትጋትና ጥረት ዛሬ ያለንበትን የዕብራይጥ (ማሪፊት) ጽሁፍ ተጠብቆ እንዲቆይ ረድቶል፡፡
- በጣም ጠንቃቆች ነበሩ እናም ጽሁፉን በታላቅ ጥንቃቄ ይይዙት ነበር፡፡
- በአይሁድ ሁለት ዋና ዋና የምሁራን ቡድን ነበር፡፡ ባቢሎን እና ፍልስጤም ናቸው፡፡

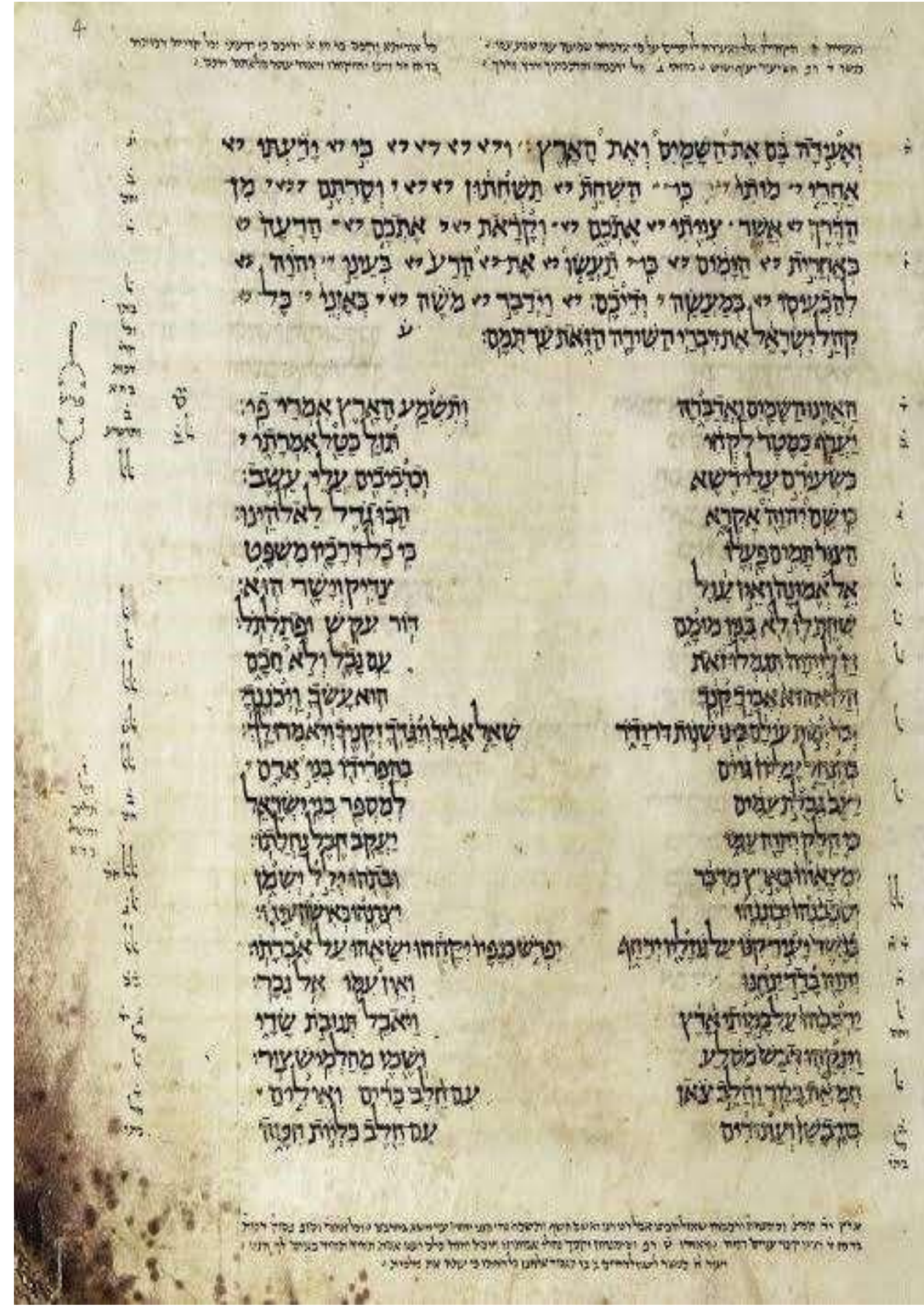

□ ማሪፊት

(Masoretes)

500 – 1000 ዓ.ም

- በዕብራይስጥ ጽሁፍ ውስጥ አናባቢዎችን ጨምረዋል።
- በ638 የፍልስጤም ከተማ ጢባርያ እንደገና ታድሳ የአይሁድ እና የጽሁፍ ጥናት ዋና ማእከል ሆነ።
- 500-800 አ.ም አካባቢ ማሪፊቶች አናባቢ ነጥቦችን እና ዘዬዎችን ጽሁፉን ከስህተት እንዲረዱ ጨምረዋል።
- በአስረኛው መቶ ክፍለ ዘመን በጥብርያዶስ በቤን አሸን እና በጥብርያዶስ ቤተሰብ ተከፋፍለው ነበር።

□ የማሪቶች ማስታወሻ

(Masoretes Notes)

- መጽሀፍ ቅዱስ ደረጃውን የጠበቀ ከሆነ በኋላ ጸሐፊው ጽሁፉን ለመቀየር ፍላጎት ነበራቸው።
- ስለዚህ ማሪቶች ትናንሽ ምልክቶችን በጽሁፉ መሃከል አደረጉ።
 - ልዩ ነጥቦች (puncta extraordinary)፡- ትናንሽ ዲያመንድ ምልክቶች
 - የታገዱ ፊደሎች (suspended later)
 - ቁሬ እና ክታብ

□ የማሶፊቶች ማስታወሻ

(Masoretes Notes)

- በአልካላ ስፔን የሚገኝ ትልቅ የማሶየቲክ ትምህርት ቤት አንዱ ትክክለኛ ቅጂዎችን በማዘጋጀት የታወቀው ማተሚያ ማሸኑ ከተፈጠረ በኋላ ለ100 አመታት በእጅ የታተሙ ጽሁፎች አሁንም አሉ።
- እነዚህ ጽሁፎች አሁንም ለጽሁፋዊ ትችት ጠቃሚ ናቸው።
- በ1488 የመጀመሪያው የተሟላ የዕብራይስጥ መጽሀፍ ቅዱስ ታተመ።
- 1516-1525 ሁለተኛው ራቢኒክ እትም ታተመ። ቤን ህይም በተባለ ዕብራዊ ክርስቲያን ታትሟል።

